

SOME DATA ON THE ETHNICAL AND CHRONOLOGICAL DETERMINATION OF THE ROMAN AGE POPULATION OF THE UPPER TISZA REGION

ESZTER ISTVÁNOVITS

Long years ago Beregsurány, or more exactly the pottery workshop discovered in its surroundings became famous, despite of the fact that the first summarizing volume of the excavations have not been published until our days (*Csallányi 1997*).

The research of the Beregsurány pottery workshop has started almost 30 years ago. Nowadays we have to return to the problems connected with the site because of a rescue excavation that involves a territory of 3—3,5 hectares. So, it seems to be actual to summarize the results of the site's research.

The first who drew attention to the settlement in Beregsurány was Agnes Salamon in the course of the field survey of the region (*Salamon 1966*, p. 84—87). Following her report Desző Csallány, then director of museum of Nyiregyháza, started excavation that were continued between 1965 and 1969. After that in 1982—83 in cooperation with Andrea Vaday we made an investigation to authenticate one of the kilns found by Csallány and made a small scale test excavation. In 1987—1990 V. Kotigoroško unearthed further 25 kilns and other settlement features on the other side of the modern Hungarian-Ukrainian border, on the territory belonging today to village Luzhanka (*Kotigoroško 1995*, p. 118—119).

Recently, in 1995—96 in the vicinity of Beregsurány — that is to say on the Hungarian side — we conducted a rescue excavation preceding the reconstruction of the border station. Excavations are likely to be continued in 1997. The project made by Customs and Finances Department involves a territory of 8.5 hectares. Almost half of this territory is watery. Archaeological investigation of the rest — that is to say 3—3.5 hectares — has been already accomplished.

In the following I would like to add some data to the history of the Upper Tisza region on the basis of this latter excavation.

Beregsurány is a little village situated at the bend of the Tisza in region Bereg. Both our recent excavations and earlier investigations of the pottery workshop took place in the eastern part of the village, at a clayey hill emerging 1—2 m from the low flood basin, at the bank of the former stream Míc (fig. 1). Relatively low hills in this region were suitable for setting down, because floods stretched out on the whole of the flood basin plain at the watery Tisza bend of Bereg, so these heights were not flooded (*Frisnyák 1995*, p. 206). Pottery kilns were found close to the bed of the stream, following its bank. Settlement to be shown

in the following was situated 150 meters off this place, at a flat hill (*fig. 1: 1*).

In the course of excavations of 1995—96 we unearthed more than 450 features at a continuous territory of 3—3.5 hectares. Several features (14 features) can be dated to the 8th—9th centuries partly on the basis of the wheel-made pottery tempered with pebbles, partly judging from the greasy black filling differing from the filling of Roman Age features.

The majority of the Roman Age settlement features — more than 350 ones — are post-holes. Their interpretation was made difficult by the strong abrasion of the territory. Our starting point can be that the only foundation of a building (feature 161) unearthed in Beregsurány had pile construction. Its rectangular spot was 160 × 250 cm big. At the edge of the spot it could be well observed at the moment of appearance, that there were 9 post-holes “cutting” the big spot. This observations can be explained if we suggest that in the moment of the collapse of the building the pile system was still standing. Northwest off the spot a small post-hole could be recorded. At the bottom of the house we cleaned a 1—2 cm thick stamped layer. At two spots we noticed a hollow in the floor. We did not record any traces of fire-place (*fig. 2—3*).

On the basis of this feature we can suggest that part of the post-holes belonged to the remains of buildings of similar construction: semisubterranean or surface houses, although part of these post-holes framed a much bigger territory: from 4.5 × 5 m up to 6 × 12 m or even bigger (*fig. 4*). That is to say, the foundation deepened into the soil and one or two pile constructions were 4 m² big, but at the same time in most of the cases these pile constructions were twice as big or even more.

Speaking about the pile constructions (Pfostenbaues) we have to notice that we know analogies from the wider region. For example at the excavation of Šebastovce-Barca in 1961—62 a small, rectangular pile construction from the Early Roman Age was investigated (*Lamiová-Schmiedlová 1966*, p. 4. Abb. 2). Features 10 and 14 at Nižná Myšľa-Alamenev also represent pile constructions. In the first case post-holes framed a 6 × 15.8 m big territory, in the second case it was 6 × 12.5 m big (*Béres-Lamiová-Schmiedlová-Olexa 1991*, p. 171—172. Obr. 11, 15), so they were similar in size to the ones in Beregsurány. Material of features 10 was dated to the 5th century, in feature 14 even Slavic pottery was found (*Ibid.* 175).

Assemblages involving 4—12 posts — also of big size (12—26 m²) — were also found in the Carpathian Ukraine (*Kotigoroško 1993*, p. 114).

Pile constructions have been also investigated in Panic (Romania). Kind information by Alexandru V. Matei (County Museum of Zalău).

We do not have to seek for analogies on a wider territory, because in my opinion the spread of this way of construction in the Upper Tisza region is going to be proved by further excavations. Its popularity can be explained by the strongly watery character of the territory. May be this is the reason for the large — exceeding the usual — number of

pieces of mud-flakes in the settlement of Beregsurány. We know from ethnographic parallels that during big floods only mud was washed out by water from the buildings with pile construction, but mud-flake wall, the construction itself together with the wickerwork walls remained untouched.

It could be an important datum for us that ethnographic research — taking into consideration several aspects — was able to outline architecture regions. Reasons of the differences of certain elements still have not been found out entirely. However, we must not forget that “In the northeastern region of the Carpathian basin three house types can be met: the northern, the Alföld (Great Hungarian Plain) and the Szamos one... From the river Hernád to the mouth of river Szamos there is a wide transitional stripe, where we have to be aware of the common impact of the three house types” (*Dám 1995*, p. 144). Characteristic structure of the folk architecture of the territory is the wickerwork with stake shell. We know a description of a structure when “roughly carved, huge (frequently 50—60 cm wide and 270—280 high) oak pillars were dug into the soil together with their roots. They were holding the... roof, and the space between them was wickered and plastered over from the exterior and interior with mud mixed with chaffs”. (*Páll 1988*, p. 52).

Among characteristic features of the Beregsurány settlement we have to mention “fire-place like” rectangular structures with rounded angles, observed in several cases (*fig. 5*). They are 105—130 cm wide, 130—150 cm long. Their depth from the appearance is 25—40 cm. Walls are a little incurved, burnt to red colour. The bottom is usually unburnt or burnt insignificantly. In their filling we find remains of collapsed, carbonized wooden structure, but at the same time these features usually give very poor archaeological material. However, with no doubt, they belonged to the settlement of Roman Age.

We found similar objects also in the surroundings of the modern village of Beregsurány partly in 1982—83, partly in the course of the 1996 campaign. In both cases we were making test pits to authenticate pottery kilns already investigated by Dezső Csallány. In the course of these works we observed 2—3 pits of such construction very close to each other and to the pottery kilns.

I also published such features from Tarpa, a village next to Beregsurány (*Istvánovits 1993*, Fig. 4—5).

Similar finds can be mentioned from the whole territory of the Upper Tisza region. (Recently they were collected by *Kotigoroško 1995*, p. 116, but he neglected the ones from Hungary, for Hungarian sites see: *Istvánovits 1993*, p. 132).

Beside the ones described above, there are some more very characteristic features at the Beregsurány settlement: those long and narrow pits, that are hardly known from other sites of the Roman Age in the Upper Tisza region (*fig. 6*). The largest are 400 and 535 cm long and almost 100 cm wide. Their filling is full of mudflakes and pieces of charcoal, they are shallow (15—30 cm deep). Their function — similarly to the previously described feature types — is questionable.

At the settlement we did not observe any beehive shaped storage pits that are so typical at Sarmatian settlements (also in the Upper Tisza region!). The shape of the pits shows a large variety. Usually we find a lot of mud-flakes and pieces of charcoals in them, and relatively few artefacts. However, I have to notice that in the yellow clayey soil animal bones became dust-like and pottery was found in a bad shape too.

The determination of the age of the settlement is supported by a subaeratus of Severus time found in feature 6^d, and a cross-bow fibula of Sarmatian type from feature 107 (fig. 7—8). I thank Melinda Torbágyi (Hungarian National Museum, Budapest) for the determination. The coin is in very bad shape, so it is not suitable for more precise definition. The latter can be dated to the end of the 2nd — beginning of the 3rd century (Stufe C1) (Peškar 1972, p. 106—107). Here I have to underline that this type makes a large percent of the few fibula that could be dated to this period (Istvánovits 1990). (Its late chronology — Kotigoroško 1995. 164. Fig. 125. Nr. 34 — is entirely baseless and unreasonable.)

In the course of discussion of the dating we must not forget that during his excavations in the 1960-es Dezső Csallány, beside the pottery kilns, investigated two features described by him as houses, that contained pottery fragments similar to the ones found recently and to be described in the following. From house 1 comes an iron spur (Istvánovits 1993, p. 132. Table V/9) of an almost similar age (period B2/C1 — Godlowski 1970, p. 12). Spurs of the same type had spread in our region in a relatively wide circle (e.g. Matei 1980, p. 231; Horedt 1973, p. 95—96).

I have to add that during the investigation of the pottery workshop fragments of hand-made vessels of similar type and shape have been found around the pottery kilns (Istvánovits 1993, p. 132. Table VI). But in the course of the recent excavations it came to light that in several spots the two settlements were layered on each other. So today we can hardly determine whether these types were in use also at the potters' settlement or they came from an earlier layer.

The majority of the find material is represented by pottery, on the first place — by hand-made vessels. The number of wheel-made ceramics is small. Most of the latter fragments come from storage vessels (Krausengefäße). However, we have to underline that both the fragments of the storage vessels and the pieces of thinner wheel-made pottery are different from technological point of view from the soft, gray ceramics of the Beregsurány pottery workshop. We hardly have any full profiles of vessels, and the ones we have are rather uncharacteristic.

Looking for the roots of the hand-made ceramics we find analogies for the Beregsurány material from two directions: partly at the territory of Przeworsk culture, partly in the Dacian material.

At the settlement of Beregsurány, Przeworsk type — not very numerous — ceramic material is represented by black, fine tempered, thin walled, hand-made vessels. Sometimes graphite was added to their material. Ceramics made with similar techniques belong to the characteristic finds of the Przeworsk culture (Kenk 1977, p. 233).

In their majority, these are wall fragments, but in some cases we see the entire profile. To the latter belong e.g. biconical bowls with sharply profiled shoulder and high foot (*fig. 9: 1—2*). Fragments of vessels with similar shape, but made with slightly different technology — a little rougher — also were found in Beregsurány (*fig. 9: 3, 10: 2*). Analogies of the biconical, sharp profiled shape definitely refer to Przeworsk milieu (e.g. *Kenk 1977, 239—240, Abb. 25/8—10, Godłowski 1970, p. 20—21, Pl. 1/12, 14, 18*). A similar vessel coming from barrow 2 of Zemplin was first determined as Przeworsk type at the Upper Tisza region by Budinský-Krička (*Budinský-Krička 1961, p. 46, Obr. 35*).

There are also vessels with more arched profile among the black, well tempered ones (*fig. 10: 1*) (analogies see: *Kenk 1977, p. 234—236, Abb. 24/1—4*).

Beside the pieces described above some types characteristic for Dacian settlements were found. Most of them are of worse quality, made of more breakable material strongly tempered by chamot or pebbles. Pots were frequently met. In many cases they were decorated by a ribbon with finger imprints, sometimes with nipples (*fig. 10: 3, 11: 1—3*).

In the case of pedestalled vessels we find both breakable pieces roughly tempered pebbles and black vessels polished from inner and outer side (the latter is an open-work one) (*fig. 12*). Pedestalled vessels are known from both of the mentioned cultural circles (Przeworsk and Dacian culture). At the same time the vessel found in Beregsurány represents a local characteristic feature with having an open-work decoration (*fig. 12: 1*). Pedestalled vessels are very typical for Dacian ceramics, but usually they are wheel-made. But in our case we have got a very rough, breakable, hand-made bowl tempered with pebbels (*fig. 12: 2*).

Among the rough, breakable vessels tempered with pebbels we can meet conical bowls with sharp profile, supplied with a handle. We cannot exclude that — similarly to pedestalled vessels — they were formed as a result interaction of these two kinds of pottery traditions (*fig. 10: 4*).

However, the interpretation of the whole assemblage of forms needs further detailed analysis.

Dacian pottery similar to the finds from Beregsurány was found in several sites in the Upper Tisza region, for example in the territory of Eastern Slovakia (*Točík 1959, p. 866—869, Obr. 311, Lamiová-Schmiedlová 1969, p. 458—461*), in the regions of Romania northwest off province Dacia (*Stanciu 1985; Stanciu 1992, Stanciu 1995, p. 163—164*), in the Carpathian Ukraine (*Kotigorosko 1995*). So, without any doubt we have to count with Dacian presence in the region. However, it is remarkable that there are no pure Dacian settlements in the territory of Southeast Slovakia. Judging from the find material, Dacians living here in the early period were mixing up with the Celts, later with the representatives of Przeworsk culture (*Lamiová-Schmiedlová 1969, p. 459*). The northwestern border of Dacia also „wurde bereits früher ein Kontakte zwischen den autochtonen freien Dakern und der Wanderbevölkerung der Wandalen hergestellt.“ (*Horedt, 1973, p. 92*).

Summarizing our data shown above we can assume on the basis of the find material that the settlement found in the vicinity of Beregsurány undoubtedly was in use at the end of the 2nd century (that is to say in the period of the Marcomannic War or after it) — first half of the 3rd century. Taking into consideration the absence of wheel-made vessels (among them the ones with stamped ornament) and the small distance between the settlement described above and the pottery kilns (about 150 m) we can definitely state that in this period the pottery workshop had not existed yet. At the same time that leads us to the conclusion that we cannot put the production of stamped ware of Beregsurány to an earlier date than the end of the 3rd century. That means that my dating published earlier was wrong (*Istvánovits 1993*, p. 131).

Most probably the end of the earlier settlement investigated in 1995—1996 can be put to the end of the 3rd century — and according to it, that can be perhaps connected with the abandonment of province Dacia. At the same time the date of settling here is much more uncertain. Although we do not have any objects from the settlement that could speak against the dating suggested above (end of the 2nd — first half of the 3rd century), the rather large size of the settlement would allow this possibility also. This question must be left open for a time being, although from the point of view of ethnic determination the exact definition would be very important.

Ethnic picture of the Upper Tisza region in the Roman Age is rather unclear. We have especially few information from the 1st century. It can be definitely said that Dacian wars by Traian inspired serious changes in this region, but — naturally — did not ceased the Dacian presence. Beside it, there is an evidence for Germanic influence from a rather early period (*Godlowski 1994*, p. 72).

Concluding from both written sources and archaeological finds, Marcomannic War also led to basic changes in the history of the Upper Tisza region. This was the period when Sarmatians penetrated to this territory from the south (*Istvánovits 1990*), and also at this time we have to count with a moving in of a Vandalian group. From the end of the 2nd century characteristic warrior graves of the Przeworsk culture appear in this region, though not in a significant number (*Godlowski 1994*, p. 72—73). Vandalian and Sarmatians met somewhere at the line of the would-be Csörszearthwork (*Limes Sarmatiae*) — it must have been the border between them. We know from *Cassius Dio* (72, 2, 3) that at the end of the 2nd century the territory of Vandalian started 40 stadions off the border of *Dacia*.

In the light of the data presented above the most plausible suggestion in case of the settlement from Beregsurány seems to be that it was the dwelling place of a community moving to this territory before the Marcomannic War or as a result of the war events. This community could be mixed with the local Dacian population. Their peaceful life ended after the events connected with the abandonment of province Dacia. They were replaced by another group that founded a significant pottery center.

So, the existence of workshop in Porolissum producing stamped ware and the beginning of stamped ware production in Beregsurány can be put to a more or less same time. This fact makes it plausible to consider the idea suggested by many researches, that we have to look for genetic connections between the two pottery workshops. At the same time the absence of Roman goods, objects of domestic use in the vicinity of pottery kilns still needs some explanation.

ABBREVIATIONS AND BIBLIOGRAPHY

- Béres — Lamiová-Schmiedlová — Olexa 1991 Julius Béres — Mária Lamiová-Schmiedlová — Ladislav Olexa, *Záchranný výskum na polykultúrnou sídlisku v Nižnej Myšli, poloha Alamenev, okr. Košice*. [Rettungsggrabung auf der polykulturellen Siedlung in Nižná Myšľa-Alamenev, Bez. Košice.] *Východoslovenský Pravek* III, Košice, 1991, 166—190
- Budinský-Krička 1961 Vojtech Budinský-Krička, *Východoslovenská Nižina pravěku*. [Die ostslowakische Tiefebene in der Vorzeit.] in *ArchRozh* XIII/1, 1961, p. 41—49.
- Csallányi 1997 Dezső Csallány, *Die Töpfersiedlung von Beregsurány im spätkaiserzeitlichen Barbaricum*, Kézirat a nyiregyházi Jósa András Múzeumban.
- Dám 1995 Dám László, *Hagyomány és építészet, (Tanulmányok a magyar népi építészet köréből)* Ethnica Kiadás, Debrecen 1995
- Frisnyák 1995 Frisnyák Sándor, *Tajak és tevékenységi formák (Földrajzi tanulmányok) Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv*, Szerk. Boros László 2. Miskolc — Nyiregyháza 1995
- Godłowski 1970 Kazimierz Godłowski, *The chronology of the Late Roman and Early Migration periods in Central Europe* (Prace Archeologiczne 11) Kraków 1970
- Godłowski 1994 Kazimierz Godłowski, *Die Barbaren nördlich der Westkarpaten und das Karpatenbecken — Einwanderungen politische und militärische Kontakte*. Specimina Nova. Dissertationum ex Instituto Historica Universitatis Quinqueecclesiensis de Iano Pannonio nominatae. A pécsi JPTE Történeti Tanszékének Evkönyve 1993. (1994), p. 65—89.
- Horedt 1973 Kurt Horedt, *Archäologische Deutungen III*, in *Apulum XI*, 1973, p. 83—98
- Istvánovits 1990 Istvánovits Eszter, *A Felső-Tisza-vidék legkorábbi szarmata leletei. 2—3. századi sírok Tiszavasváriból*. [The earliest Sarmatian finds of the Upper Tisza region — 2nd—3rd century burials in Tiszavasvári.] in *NyJAME* XXVII—XXIX, 1984, 86. (1990), p. 83—133
- Istvánovits 1993 Eszter Istvánovits: *Some Data on the History of the Upper Tisza region in the Roman Age*. [Prispevky k dejinám Szatmársko-Beregskej nížiny v dobe rímskej.] in *Východoslovenský Pravek* IV, Košice 1993, p. 127—142
- Kotigoroško 1993 [Hrňčiarstvo v hornom Potisi v III. stor. pred. n. 1. — IV. stor. n.1.] in *Východoslovenský Pravek* IV, Košice 1993, p. 143—156
- Kotigoroško 1995 Vjaceslav Kotigoroško, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. — IV. e.n. (Perioadele La Tène și romană)*. Biblioteca Thracologica XI. București 1995
- Lamiová-Schmiedlová 1966 Mária Lamiová-Schmiedlová, *Dis Ostslowakei in der römischen Kaiserzeit, in VIIe Congrès International des Scientes Préhistoriques et Protohistoriques Tchécoslovaquie* 1996. Nitra 1966, p. 1—16

- Lamiová-Schmiedlová 1969 Mária Lamiová-Schmiedlova, Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südoslowakei, in *SlovArch* XVII—2. 1969, p. 433—501.
- Matei 1980 Alexandru V. Matei, *Repertoriul așezărilor aparținând Dacilor liberi (sec. II—IV e.n.) descoperite pe teritoriul județului Sălaj*. [Verzeichnis der im Kreise Sălaj entdeckten Siedlungen der Freien Daker (2.—4. Jhdts, u. Z.)], *ActaMP* IV, 1980, p. 229—244
- Páll 1988 Páll István, Az Észak-Nyírség népi építésze kutatásának eredményei. [Die Ergebnisse der Erforschung der Volksbaukunst im Nord-Nyírség.] In *NyJAMÉ* XXI—XXIII. (1978—1980.) 1988. 43—75
- Peškař 1972 Ivan Peškař, Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren, Praha 1972

CÂTEVA OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU DETERMINAREA ETNICĂ A POPULAȚIEI DIN REGIUNEA TISEI SUPERIOARE ȘI A EVOLUȚIEI EI CRONOLOGICE

ESZTER ISTVÁNOVITS

Pentru cei ce se ocupă cu istoricul regiunii Tisei Superioare din perioada epocii romane imperiale, numele localității Beregsurány, mai ales centrul de olari descoperit în hotarul comunei, este de mult cunoscut, deși o lucrare de sinteză, care să fi cuprins aceste cercetări a rămas până în zilele noastre nepublicată, în manuscris (*Csallány 1997*).

Cercetarea complexului de olărit de la Beregsurány a fost începută de acum de 30 de ani. În lucrarea de față aș dori să mă opresc, din numeroase de probleme ce se ridică în legătură cu acest complex arheologic, numai asupra cronologiei, în lumina noilor rezultate obținute cu ocazia unor săpături de salvare recente.

Situl de la Beregsurány a fost semnalat de Salamon Ágnes, care în urma unei periegeze a atras atenția specialiștilor (Salamon, 1966, 84—87). Săpăturile au fost începute de Csallány Dezső — directorul de atunci al muzeului de la Nyíregyháza și continuate între 1965—1969, fiind dezvelite în total 52 de cuptoare de ars vase. Între 1982—1983 împreună cu Vaday Andrea am reidentificat unul dintre cuptoarele cercetate de Csallány Dezső, totodată am întreprins și mici sondaje de verificare. Între 1987—1990 Viačeslav Kotigoroško dincolo de frontieră, în teritoriul aparținător comunei Lužanka, a dezvelit încă 25 de cuptoare de ars vase, precum și alte complexe¹ (*Kotigoroško 1995*, 118—119). Mai recent, în hotarul comunei Beregsurány, deci în partea ungară, înaintea executării unor lucrări de mari proporții, privind lărgirea zonei de trecere a frontierei, am efectuat săpături de salvare între 1995—1996². Potrivit planurilor stabilite de organele de resort al vămii, această lucrare afectează un teren de cca. 8,5 ha. Din acest teritoriu mai mult ca jumătate reprezintă albia unui curs de apă de odinioară, la o mică porțiune a funcționat o lutărie, care a distrus o porțiune din așezare, iar restul a fost dezvelit în bună parte.

În continuare, în lumina acestor cercetări recente aș dori să abordez istoricul regiunii Tisei Superioare privind epoca romană imperială, Comuna Bergsurány se află pe lunca Tisei din regiunea Bereg. Atât săpăturile recente cât și complexul atelierelor de olărit se află în partea estică a hotarului comunei, într-o zonă joasă, din care se ridică un grind nu prea înalt, de 1—2 m, format din sol argilos, aflat pe malul pârâului Miț (Mic). Aceste grinduri relativ joase din lunca Tisei au fost prielnice pentru habitat, fiindcă în regiunea Bereg inundațiile Tisei s-au extins asupra întregii zone de șes și numai grindurile au rămas neînun-

dabile (*Frisnyák 1995, p. 206.*) Cuptoarele de ars vase au fost găsite în apropierea albiei pâraului, ele au urmat malul natural al vâlcelei. Așezarea recent cercetată se extinde cam la 150 m de la cuptoare, pe panta lină a grindului (*fig. 1*).

Cu ocazia cercetărilor efectuate între 1995—1996 au fost dezvelite cca. 450 de complexe într-o zonă unitară, care cuprindea cca. 3—3,5 ha. Dintre complexele menționate o parte (14 complexe) pe baza ceramicii lucrate la roată, având în pastă nisip sau pietriș, iar umplutura lor a avut o culoare mai închisă și mai unsuroasă (gropile din epoca romană imperială au avut o culoare mai deschisă) aparțin secolelor VIII—IX. Majoritatea obiectivelor din epoca romană imperială cca. 350 la număr sunt formate din gropi de stâlpi. Datorită unei nivelări naturale (spălare) a stratului superior se îngreunează mult interpretarea acestor gropi. Ca punct de pornire am putea baza pe informațiile transmise de singura locuință cercetată la Beregsurány (complexul nr. 161), care a avut ca arhitectură tot un sistem format din gropi de stâlpi. Această locuință a fost surprinsă tot ca o pată rectangulară având dimensiunile $1,60 \times 2,50$ m. La marginea locuinței s-au observat foarte bine urmele celor 9 gropi de stâlpi, care se pare că au tăiat pata mare a construcției³. La nord-vest de pata locuinței s-a mai surprins o groapă mai mică a unui stâlp. La baza locuinței s-a observat un strat bătătorit, gros de 1—2 cm (nivel de călcare). Pe suprafața podinei în două locuri am constatat mici adâncituri. Urmele unei vetre de foc n-au fost constatate (*fig. 2—3*).

Pe baza celor constatate la această locuință, presupunem că o parte din aceste gropi de stâlpi aparțin tot unor construcții ușor adâncite în pământ sau ridicate la suprafață. În unele cazuri gropile de stâlpi au anunțat o suprafață mult mai mare ca locuința menționată, de $4,5 \times 5$ sau chiar o suprafață până la 6×12 m (*fig. 4*). În concluzie: dacă baza unui complex de locuire cu 1—2 stâlpi cuprindea o suprafață de 4 mp, construcțiile noastre înglobau o suprafață de două ori mai mare.

În legătură cu acest sistem de construcție cu stâlpi (*Pfostenbaue*) menționăm că analogiile le cunoaștem dintr-o zonă geografică mai largă. De exemplu la Šebastovce-Barca din cercetările efectuate între 1961—1967 este menționată o mică construcție dreptunghiulară cu stâlpi, datată din perioada romană imperială timpurie (*Lamiová-Schmiedlová 1966, p. 4 Abb. 2*). Complexele nr. 10 și 14 din situl de la Nižná Myšl'a-Alamenev la fel sunt construcții cu sistemul de stâlpi. În primul caz dimensiunile sunt de $6 \times 15,8$ m, iar la complexul celălalt $6 \times 12,5$ m (stabilite după dispunerea gropilor de stâlpi) (*Béres-Lamiová Schmiedlová-Olexa 1991, p. 171—172 Obr. 11 și 15*), având o suprafață aproximativ identică ca construcțiile de la Beregsurány. Complexul nr. 10 pe baza materialului descoperit a fost datat în secolul V p. Chr., iar în cel de nr. 14 a apărut și material slav (*Béres-Lamiová-Schmiedlová-Olexa 1991, p. 175*). Complexe formate din 4—12 gropi de stâlpi, cu suprafețe mari — 12—26 mp. au fost cercetate și în Ucraina Subcarpatică (*Kotigoroško 1993, p. 114*). Din informațiile verbale primite de la dl. Alexandru V. Matei se cunosc asemenea construcții la Panic, în apropierea orașului Zalău (România). Alte analogii nu mai aducem, fiindcă acest

sistem de construcții, credem, că a fost relativ intens folosit în regiunea Tisei Superioare, iar noile cercetări vor preciza observațiile noastre. Răspândirea largă a acestui sistem de construcții se explică și prin situația geografică a zonei, cum am mai arătat, în bună parte era inundabilă. În cuprinsul așezării de la Beregsurány sunt prezente relativ multe fragmente de chirpici. Cunoaștem din analogiile etnografice multe cazuri, când cu ocazia inundațiilor la clădirile construite din stâlpi și din nuiiele împletite, lipite cu lut din exterior și din interior apa a spălat lutul, iar construcția din lemn a rămas intactă, sau mai puțin deteriorată. Este important pentru noi, ca cercetările etnografice pe baza unor considerente arhitecturale au reușit să separe câteva regiuni cu arhitectura populară din zona amintită. Separarea unor elemente arhitecturale în construcțiile populare nici azi nu sunt explicate cu destulă convingere. Dar nu putem să fim indiferenți la constatarea că „în zona nord-estică a Bazinului carpatic se întâlnesc trei tipuri de case: nordic, de tip șes și de tip someșan... De la Hernad și până la confluența Someșului cu Tisa se extinde o zonă în care cele trei tipuri de case se influențează reciproc”. (Dám 1995, p. 144). Pentru arhitectura populară a zonei este caracteristică construirea locuințelor din pari, împletite cu nuiiele. Avem cunoștințe despre construcții (descrierea lor) în cazul căreia „stâlpii casei, ciopliți grosolan (cu diametrul de 50—60 cm și înalte de 270—280 cm) au fost aleși din lemn de esență tare (stejar) și implantați împreună cu tulpina lor; ei au susținut acoperișul, apoi pereții au fost confecționați din nuiiele împletite, lipite cu lut amestecat cu pleava (Páll 1988, p. 52).

La așezarea de la Beregsurány apar și acele complexe, care sunt formate din „gropi cu colțurile rotunjite” asemănătoare cu niște „vetre” de formă rectangulară, observate de câteva ori, având lățimea de 105—130 cm iar lungimea de 130—150 cm (fig. 5). Adâncimea lor de la nivelul de unde au fost surprinse este cam 25—40 cm. Pereții sunt ușor oblici, fiind arse la roșu. În umplutura lor, în majoritatea cazurilor au fost observate urmele prăbușite ale unei construcții din lemn, fiind foarte sărace în inventar arheologic. Apartenența lor la așezarea din epoca romană imperială este neîndoielnică. Baza acestor complexe nu este arsă puternic la roșu, sau se observă numai pete de arsură. Asemenea complexe au fost cercetate și în apropierea satului actual Beregsurány încă între anii 1982—1983 sau cu ocazia săpăturilor din 1996. În ambele cazuri au fost verificate vechile cercetări ale lui Csallány Dezső, fiind trase câteva sonde de mai mici proporții. Cu aceste ocazii au fost observate gropi similare în apropierea cuptoarelor de ars ceramică, 2—3 la număr, foarte apropiate una lângă alta. Gropi foarte apropiate ca construcție am publicat de la Tarpa, localitate vecină cu Beregsurány (Istvánovits 1993, fig. 4—5). Asemenea descoperiri pot fi amintite din toată zona Tisei Superioare (ultima dată ele au fost prelucrate — fără să fie amintite descoperirile din Ungaria — Istvánovits 1993, p. 132. — de V. Kotigoroško 1995, p. 116).

Pe lângă cele menționate, pentru așezarea de la Beregsurány sunt foarte caracteristice gropile lungi și înguste, mai puțin cunoscute din regiunea Tisei Superioare din perioada romane imperiale (fig. 6). Cele mai lungi ajung la 400 sau 535 cm, iar lățimea lor este de cca. 100 cm.

Umplutura lor conține mult chirpici, cărbuni, de obicei sunt ușor adâncite în pământ (cer. 15—20 cm). Funcționalitatea lor, ca și în cazul complexelor sus amintite, ridică multe semne de întrebări.

În cadrul acestei așezări n-au fost observate gropile specifice sarmatice de tip de coș de albine, atât de caracteristice, în general penru regiunea Tisei Superioare, folosite ca gropi de provizii. Gropile descoperite cu ocazia săpăturilor de salvare, ca formă sunt foarte variate, conțin relativ mult chirpici, cărbuni și puțin material arheologic. Trebuie să accentuez, că în solul galben argilos, osemintele animalelor se fărâmițează, iar starea de conservare a ceramicii este la fel foarte proastă.

La datarea așezării în primul rând putem apela la subaeratus-ul descoperit în complexul nr. 6/d din perioada împăratului Severus (?)⁴ precum și la fibula de tip arbaletă, sarmatică, din complexul nr. 107 (fig. 7). Fibula poate fi datată pe la sfârșitul secolului II sau la începutul celui următor (Stufe C₁: — *Peskař* 1972, p. 106—107) (Datarea târzie a lui Kotigoroško este neîntemeiată și nu se poate susține cu argumente serioase — *Kotigoroško* 1995, 164, fig. 125, nr. 34). Pentru datarea așezării trebuie să ținem cont, că Csallány Dezső în 1960 cu ocazia săpăturilor efectuate la cuptoarele de ars ceramică a dezvelit și două complexe, numite de el locuințe, din care provine o ceramică similară celei descoperită de noi și pe care o prezentăm în continuare. Din locuința nr. 1 provine și un pinten quasi contemporan cu ceramica din faza B₂/C₁ (*Godłowski* 1970, p. 12; *Istvánovits* 1993, p. 132, Table V/9). Pinteni de acest tip din regiunea noastră se cunosc relativ mulți și sunt răspândiți pe arie largă (*Matei* 1980, p. 231; *Horedt* 1973, p. 95—96 etc.).

Trebuie la fel menționat că, cu ocazia dezvelirii cuptoarelor de ars ceramică, în apropierea acestora au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mâna de tipul celor aflate în cercetările noastre recente (*Istvánovits* 1993, p. 132, Table VI). Cu ocazia săpăturilor recente s-a elucidat definitiv că, cele două așezări în mai multe puncte se ating, chiar se suprapun. În această situație nu mai știm exact dacă aceste tipuri de vase au fost întrebuițate de cei care au construit cuptoarele sau provin dintr-un strat mai vechi de cultură.

Majoritatea inventarului arheologic se compune din ceramică, din care cea mai caracteristică este cea lucrată cu mâna. Numărul fragmentelor ceramice lucrate cu roata olarului este foarte mic (nesemnificativ), ele provin de la vase mari de tip chiup (*Krausengefässe*). Trebuie însă să accentuăm că atât fragmentele de chiupuri cât și cele provenite de la oale cu pereții subțiri, din punct de vedere tehnic se deosebesc net de ceramica provenită de la atelierele de olărit de la Beregsurány, care are o pastă moale de culoare cenușie. Au fost reconstituite profile foarte puține, necaracteristice.

Căutând originea formelor de vase lucrate cu mâna, descoperite la Beregsurány le găsim analogii în două orizonturi culturale: pe o parte în cadrul materialelor de tip Przeworsk (cultură), pe de altă parte în cultura materială dacică. Din așezarea noastră menționată, cele mai caracteristice fragmente ceramice lucrate cu mâna fac parte din cultura Przeworsk; deși nu sunt numeroase, ele sunt de culoare neagră, confec-

ționate dintr-o pastă fină, cu pereții subțiri (fiind lucrate exclusiv cu mâna). Uneori pasta ceramicii de tip Przeworsk conține și grafit. Materialul ceramic lucrat în aceste note tehnice, fără îndoială aparține culturii Przeworsk (Kenk 1977, p. 233). Majoritatea lor provin din pereții ai vaselor, în unele cazuri se pot reconstitui și unele profile: străchinile cu picior, tronconice, având profilul frânt, puternic profilat (fig. 9/1—2). Apar însă la Beregsurány și alte forme lucrate dintr-o pastă cu multe impurități, cu o tehnică aparte (fig. 9/3; 10/2). Analogii pentru aceste forme le găsim în special din aria culturii Przeworsk (Kenk 1977, p. 249—240, Abb. 25/8—10; Godlowski 1970, p. 20—21, pl. I/12, 14, 18). Asemănător este vasul semnalat prima dată de V. Budinský-Krička din regiunea Tisei Superioare și încadrat în tipul vaselor Przeworsk din tumulul nr. 2 de la Zemplin (Budinský-Krička 1961, p. 46, Abb. 35).

Printre fragmentele ceramice de culoare neagră, lucrate din pasta fină, bine frământată apar și profile mai arcuite (fig. 10/1. inv. 96.29.2) având analogii în ceramica Przeworsk (Kenk 1977, p. 234—236. Abb. 24/1—4).

Pe lângă cele menționate mai sus sunt prezente și tipuri de vase specifice așezărilor dacice. Majoritatea lor au o tehnologie mai rudimentară, pasta vaselor este amestecată cu șamotă (cioburi pisate) sau cu pietrice cu granulație mai mare, mai puțin rezistente (ceramica poroasă). Aceste fragmente sunt ornamentate cu proeminente, brăuri alveolate (ornamente plastice: fig. 3; 11). În cazul vaselor cu picior (gol în interior) avem fragmente atât din pasta rudimentară, calitate slabă, cât și cele lustruite în exterior și în interior, de culoare neagră (chiar și perforate) (fig. 12/2). Vase cu piciorul gol în interior (fructiere?) se cunosc atât din cultura Przeworsk și mai ales din cultura materială dacică, dar în această perioadă sunt mai ales lucrate cu roata olarului, dacică. Vasul de tip fructieră, este frecventă în cultura materială iar în cazul nostru ele sunt lucrate dintr-o pastă poroasă, rudimentară. Fragmentele confecționate din pastă caracteristică culturii Przeworsk (fructierele) au o notă aparte tocmai prin perforarea lor (fig. 12/1). Printre fragmentele grosiere, de proastă calitate apar și bucăți de vase, care provin de la castroane cu profil frânt și prevăzute cu toartă. S-ar putea ca și această formă ca și cea cu piciorul gol în interior, ambele au apărut ca o formă și tehnică locală, sub influența reciprocă a celor două culturi (Przeworsk și dacică) (fig. 10/4). Examinarea și elucidarea a întregii material descoperit (ceramica) necesită însă noi investigații și cercetări mai ample.

Ceramica dacică similară celei descoperite, la Beregsurány apare din zona Tisei Superioară în mai multe puncte, cercetate mai ales în ultima vreme. Pe teritoriul Slovaciei de est a fost documentată (Tocik 1959, p. 866—869, obr. 311; Lamiva Schmiedlova 1969, p. 458—461), în România, în special la nord-vest de provincia Dacia (Stanciu 1985; 1992; 1995, p. 163—164), în Ucraina Subcarpatică (Kotigoroško 1995), deci fără îndoială că în această zonă prezența dacilor este evidentă. Trebuie să menționez însă că în zona sud-estul Slovaciei această prezență a dacilor nu este chiar atât de evidentă în această perioadă. într-o etapă mai timpurie dacii s-au amestecat cu celții, mai târziu cu purtătorii culturii Przeworsk (Lamiová Schmiedlová 1969, p. 459). Gra-

nița nord-vestică a provinciei Dacia „wurde bereits früher ein Kontakte zwischen den autochtonen Dakern und der Wanderbevölkerung der Wandalen hergestellt“ (Honedt 1973, p. 92).

În concluzie, pe baza materialului arheologic descoperit putem constata că, așezarea din hotarul comunei Beregsurány a fost locuită fără îndoială la sfârșitul secolului al II-lea (adică în vremea războaielor marcomanice) și în prima jumătate a secolului al III-lea p. Chr. Luând în considerare marfa de ceramică lucrată cu mâna, dar în special, cea confecționată la roată (lipsa ceramicii stampilate), distanța între această așezare recent cercetată și zona cuptoarelor de ars ceramică, putem susține cu destulă convingere că în acest interval de timp susmenționat, complexul de atelier de olărit încă nu funcționa. Aceasta înseamnă, că începutul producției ceramicii ștampilate nu se poate data înaintea sfârșitului secolului al III-lea p. Chr., adică datarea timpurie a acestui important complex a fost o eroare (Istvánovits 1993, p. 131). Pe când sfârșitul așezării cercetate între anii 1995—1996 cu probabilitate se plasează la sfârșitul secolului III p. Chr. și eventual s-ar putea face o legătură și cu abandonarea Daciei, dar începutul ei este cu totul incert. Deși n-a fost descoperit nici-un obiect, care ar contraveni datării propuse (sfârșitul sec.-lui II — prima jumătate a sec.-lui III) extinderea destul de considerabilă a așezării ar indica existența sa și până în a doua jumătate a secolului III. Problema aceasta deocamdată trebuie s-o lăsăm deschisă, deși din punct de vedere a apartenenței etnice, o datare cât se poate de exactă, ar fi foarte importantă.

Aspectul etnic al regiunii Tisei Superioară din epoca romană imperială este azi încă destul de obscură. Dispunem de foarte puține informații, în mod special referitoare la secolul I p. Chr. Atâta este evident, că războaiele daco-romane din vremea lui Traian au avut urmări serioase și au adus schimbări mari și în acest spațiu geografic. Prezența dacică însă probabil n-a fost eliminată, dar influența germanică se constată deja din perioada timpurie a epocii imperiale (Godlowski 1994, p. 72). Atât pe baza informațiilor autorilor antici cât și a descoperirilor arheologice, putem conchide, că războaiele marcomanice au adus schimbări radicale în istoria regiunii Tisei Superioare. Atunci au pătruns dinspre sud pe teritoriul sarmaților și tot de atunci avem indicii despre stabilirea unui grup al vandalilor în această zonă (Istvánovits 1990). Dacă nu într-un număr mare, dar începând de la sfârșitul secolului al II-lea deja sunt documentate mormintele luptătorilor de tip Przeworsk și în această regiune (Godlowski 1994, p. 72—73). Vandalii și sarmații s-au întâlnit, în mare, pe aliniamentul limesului sarmatic construit mai târziu (Csörsz-árok), fiind probabil aici granița între aceste două populații. Autorul *Dio Cassius* (72, 2, 3) menționează, că la sfârșitul secolului II, aria locuită de vandali se afla la 40 de stadii de la granițele Daciei.

În lumina datelor susmenționate este verosimil că așezarea de la Beregsurány să aparțină unei comunități, care s-a deplasat în această zonă în timpul războiului marcoman, sau imediat după aceste evenimente, care apoi s-a amestecat cu populația dacică, aflată aici. Viața lor pașnică s-a sfârșit odată cu evenimentele petrecute cu ocazia aban-

donării Daciei. În locul lor se va deplasa în zona localității Beregsurány un alt grup, care va întemeia vestitul centru de olari.

Prin urmare, începutul centrului de olari, care confecționa marfa stampilată la Porolissum și funcționarea cuptoarelor de ars ceramică de la Beregsurány pot fi plasate cam la aceeași dată (probabil ele coincid). Această ipoteză pare să fie verosimilă, dacă acceptăm ideea, accentuată și de alți cercetători, că între aceste două ateliere meșteșugărești ar exista o legătură genetică. Rămâne însă de explicat în continuare, de ce lipsesc cu desăvârșire obiecte de origine romane (marfa romană) din zona cuptoarelor.

Note.

¹ Această cifră nu este unanimă (vezi, *Kotigoroško* 1993, p. 149).

² Săpăturile arheologice probabil vor fi continuate și în anul 1997.

³ Această situație se explică prin faptul, că după prăbușirea construcției tâlpile au mai rămas un timp în poziția lor inițială, infipte în pământ.

⁴ Determinarea piesei se datorește lui Torbágyi Melinda (M.N. — Budapesta), îi mulțumesc și pe această cale. Moneda este într-o stare de conservare foarte proastă, determinarea mai exactă nu este posibilă.

⁵ Aici menționez, că numărul relativ mic al fibulelor, cu ajutorul căreia această epocă se poate data, aparțin de fapt acestui tip (*Istvánovits* 1990).

ABBREVIATIONS AND REFERENCES

- Béres-Lamiová-Schmied-Julius Béres — Mária Lamiová-Schmiedlová — Ladislav lová-Olexa 1991 Olexa, *Záchranný výskum na polykultúrnom sídlisku v Nižnej Myšli, poloha Alamanev, okr. Košice*. [Rettungsgrabung auf der polykulturellen Siedlung in Nižná Myšľa—Alamanev, Bez. Košice.], in *Východoslovenský Pravek* III, Košice 1991, p. 166—190
- Budinský-Krička 1961 Vojtech Budinský-Krička, *Východoslovenská Nižina v praveku*. [Die ostslowakische Tiefebene in der Vorzeit.], *Arh Rozh* XIII/1, 1961, p. 41—49.
- Csallány 1997 Dezső Csallány, *Die Töpfersiedlung von Beregsurány im spätkaiserzeitlichen Barbaricum*. Kézirat a nyiregyházi Jós András Múzeumban (Manuseris din Muzeul Jós András — Nyiregyháza)
- Dám 1995 Dám László, *Hagyomány és építészet*. (Tanulmányok a magyar népi építészet köréből) Ethnica Kiadás, Debrecen 1995
- Frisnyák 1995 Frisnyák Sándor, *Tájak és tevékenységi formák* (Földrajzi tanulmányok) Észak-és Kelet-Magyarországi Földrajzi Evkönyv. Szerk. Boros László 2. Miskolc-Nyiregyháza 1995
- Godłowski 1970 Kazimierz Godłowski, *The chronology of the Late Roman and Early Migration periods in Central Europe* (*Prace Archeologiczne* 11) Kraków 1970
- Godłowski 1994 Kazimierz Godłowski, *Die Barbaren nördlich der Westkarpaten und das Karpatenbecken — Einwanderungen, politische und militärische Kontakte*, in *Specimina Nova*. Dissertationum ex Instituto Historica Universitatis Quincecclesiensis de Iano Pannonio nominatae. A pécsi JPTE Történeti Tanszékének Evkönyve 1993. (1994) 65—89
- Horedt 1973 Kurt Horedt, *Archäologische Deutungen III*, in *Apulum* XI, 1973, p. 83—98
- Istvánovits 1990 Istvánovits Eszter, *A Felső-Tisza-vidék legkorábbi szarmata leletei*. 2—3. századi sírok Tiszavasváriból. [The earliest Sarmatian finds of the Upper Tisza region -- 2nd—3rd

- century burials in Tiszavasvári.], in *NyJAMÉ* XXVII—XXIX, 1984/86, (1990), p. 83—133
- Istvánovits 1993 *Eszter Istvánovits: Some Data on the History of the Upper Tisza region in the Roman Age.* [Prispevky k dejinám Szatmársko-Beregskej nížiny v dobe rímskej.], in *Vychodoslovenský Pravek* IV, Košice 1993, p. 127—142
- Kotigoroško 1993 *Котигорошко У. Г. Гончарное производерво в Берхнем Потисль^С III в до н. э. — IV в. н. э. [Hrnčiarstov v harnom Potisli v III stor pred n. l. — IV. stor. n. l.]* in *Vychodoslovenský Pravek* IV, Košice 1993, p. 143 — 156
- Kotigoroško 1995 *Vjačeslav Kotigoroško: Tinuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. — IV e.n. (Perioadele La Tène și romană)* *Bibliotheca Thracologica*, XI, București 1995
- Lamiová-Schmiedlová 1966 *Mária Lamiová-Schmiedlová, Die Ostslowakei in der römischen Kaiserzeit, in VIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques Tchécoslovaquie* 1966, Nitra 1966, p. 1—16
- Lamiová-Schmiedlová 1969 *Mária Lamiová-Schmiedlová, Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei, in Slov Arh* XVII-2, 1969, p. 403—501.
- Matei 1980 *Alexandru V. Matei, Repertoriul așezărilor aparținând Ducilor liberi (sec. II—IV e.n.) descoperite pe teritoriul județului Sălaj.* [Verzeichnis der im Kreise Sălaj entdeckten Siedlungen der Freien Daker (2.—4. Jhdts. u. Z.)], in *ActaMP* IV, 1980, p. 229—244
- Páll 1988 *Páll István, Az Észak-Nyírség népi építészete kutatásának eredményei.* [Die Ergebnisse der Erforschung der Volksbaukunst im Nord-Nyírség.], in *NyJAMÉ* XXI—XXIII, (1978—1980) 1988, p. 43—75
- Peškař 1972 *Ivan Peškař, Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren, Praha* 1972

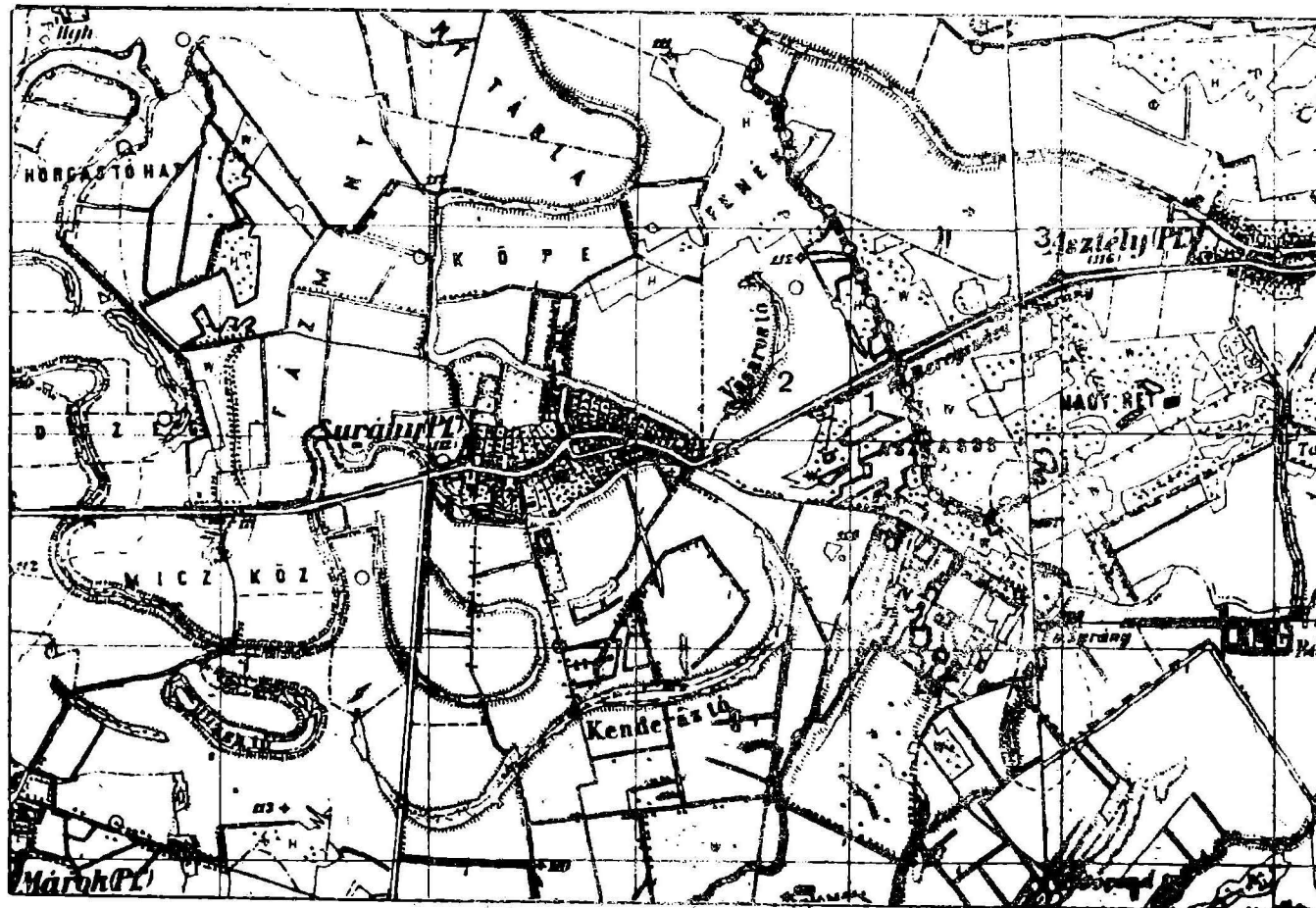

Fig. 1 Excavtion sites in Berek-surány. 1: excavations of 1995–1996, 2: excavation by Dezső Csallány, 3: excavation by the Uzhhorod State University (after Kotigoroško 1993, Fig. 74)

Fig. 1 Locul săpăturilor arheologice în Berek-surány: săpăturile din 1995–1996; 2. săpăturile lui D. Csallányi; 3. săpăturile executate de Universitatea de Stat din Uzhhorod (după Kotigoroško 1993, Fig. 74)

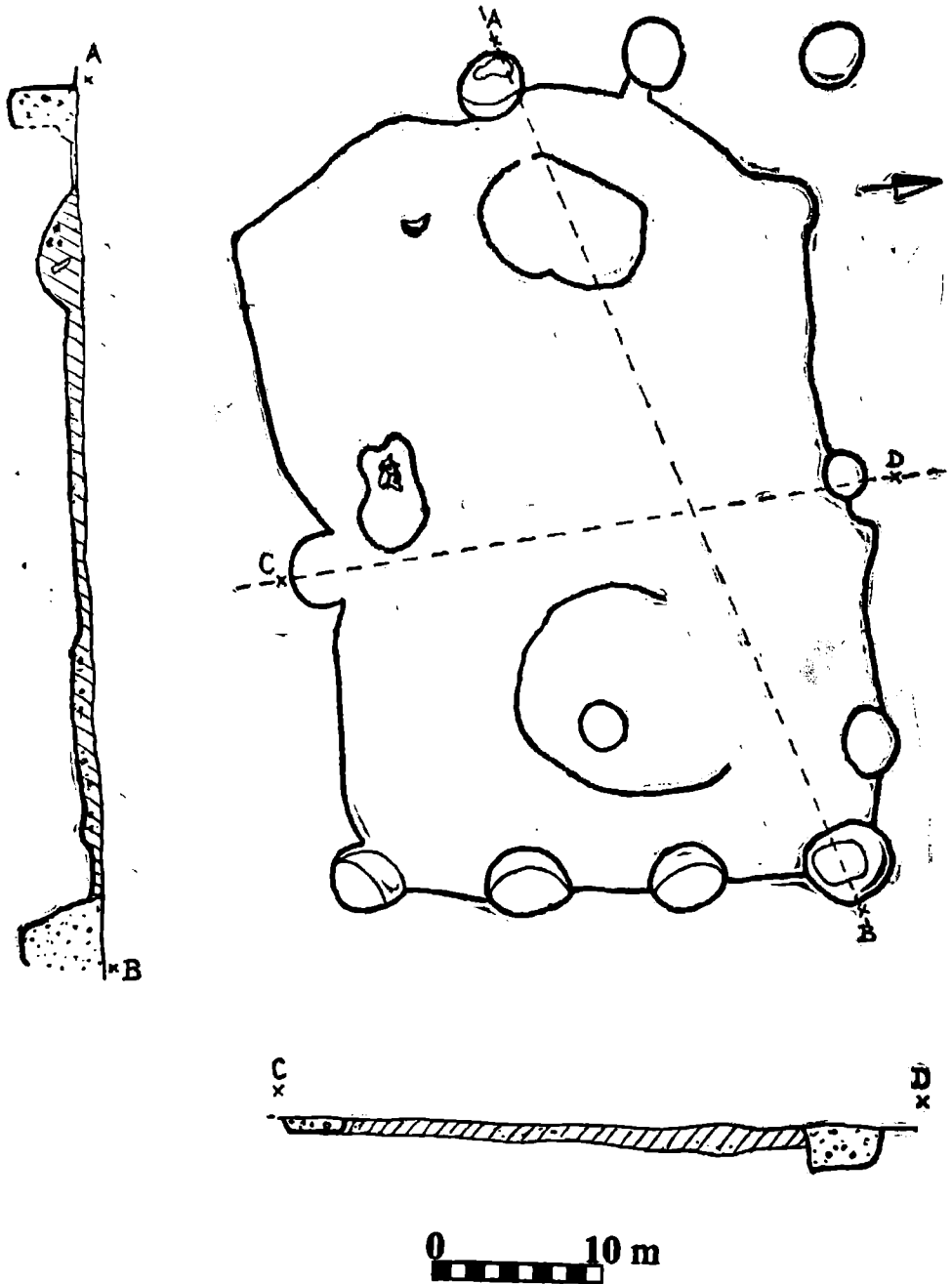

Fig. 2 Beregsurány-Barátságkert feature 161
 Fig. 2 Beregsurány-Barátságkert complexul 161

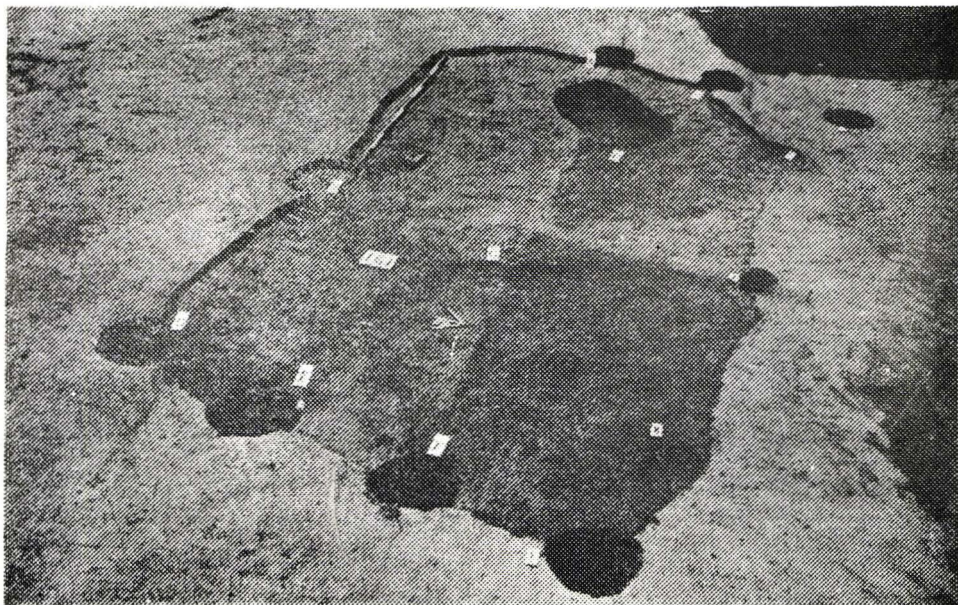

Fig. 3 Beregsurány-Barátságkert feature 161
Fig. 3 Beregsurány-Barátságkert complexul 161

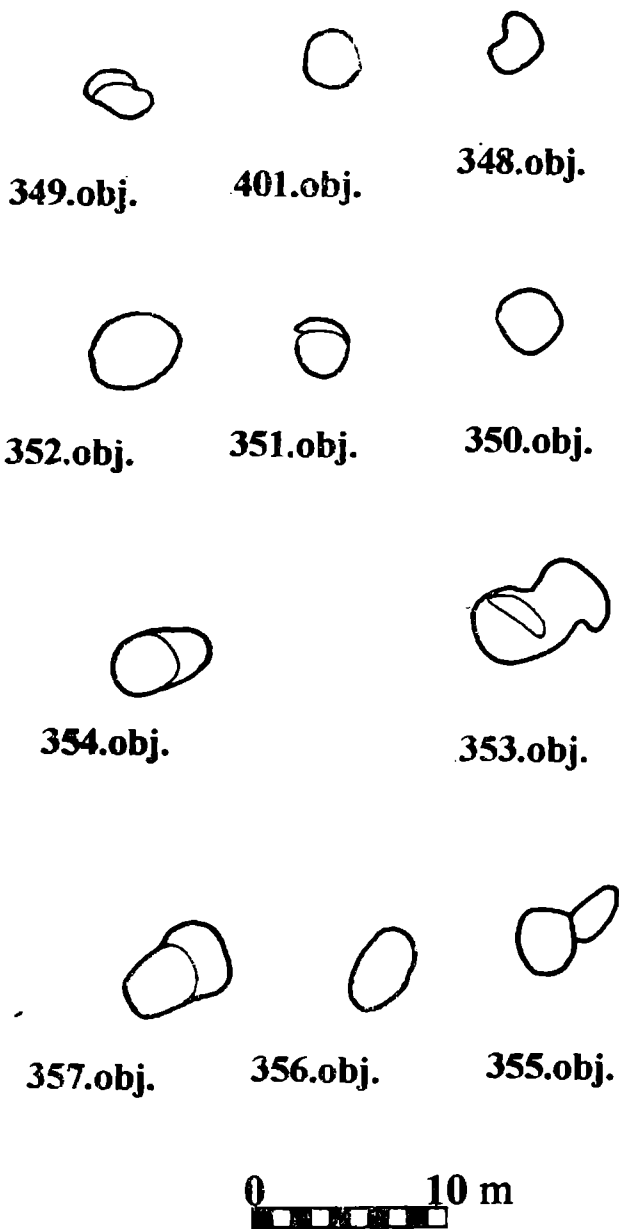

Fig. 4 Beregsurány-Barátságkert feature 348—357
Fig. 4 Beregsurány-Barátságkert complexe 348—357

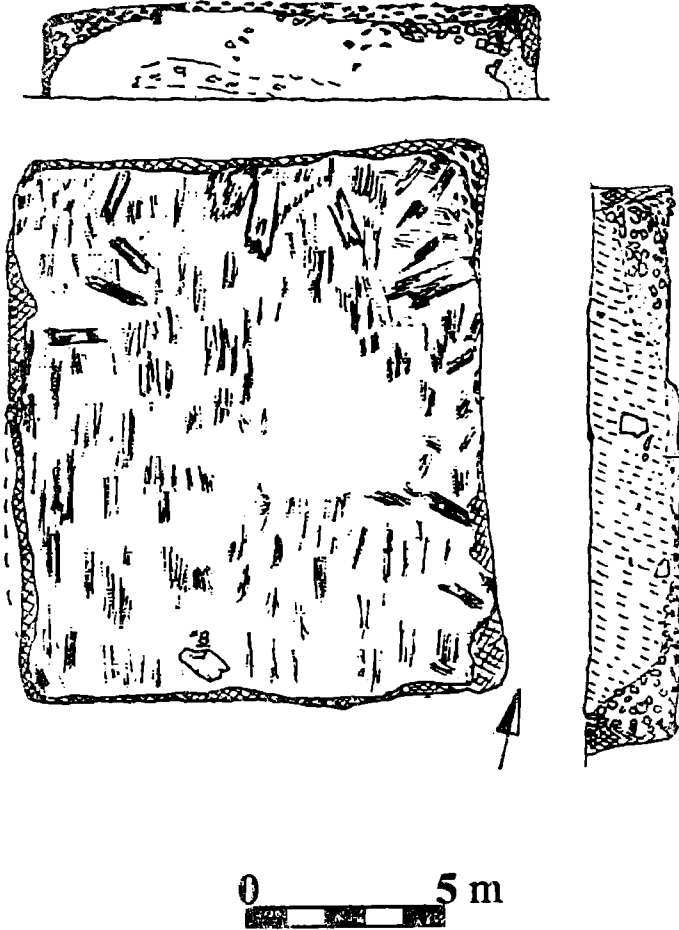

Fig. 5 Beregsurány-Barátságkert feature 266
Fig. 5 Beregsurány-Barátságkert complexul 266

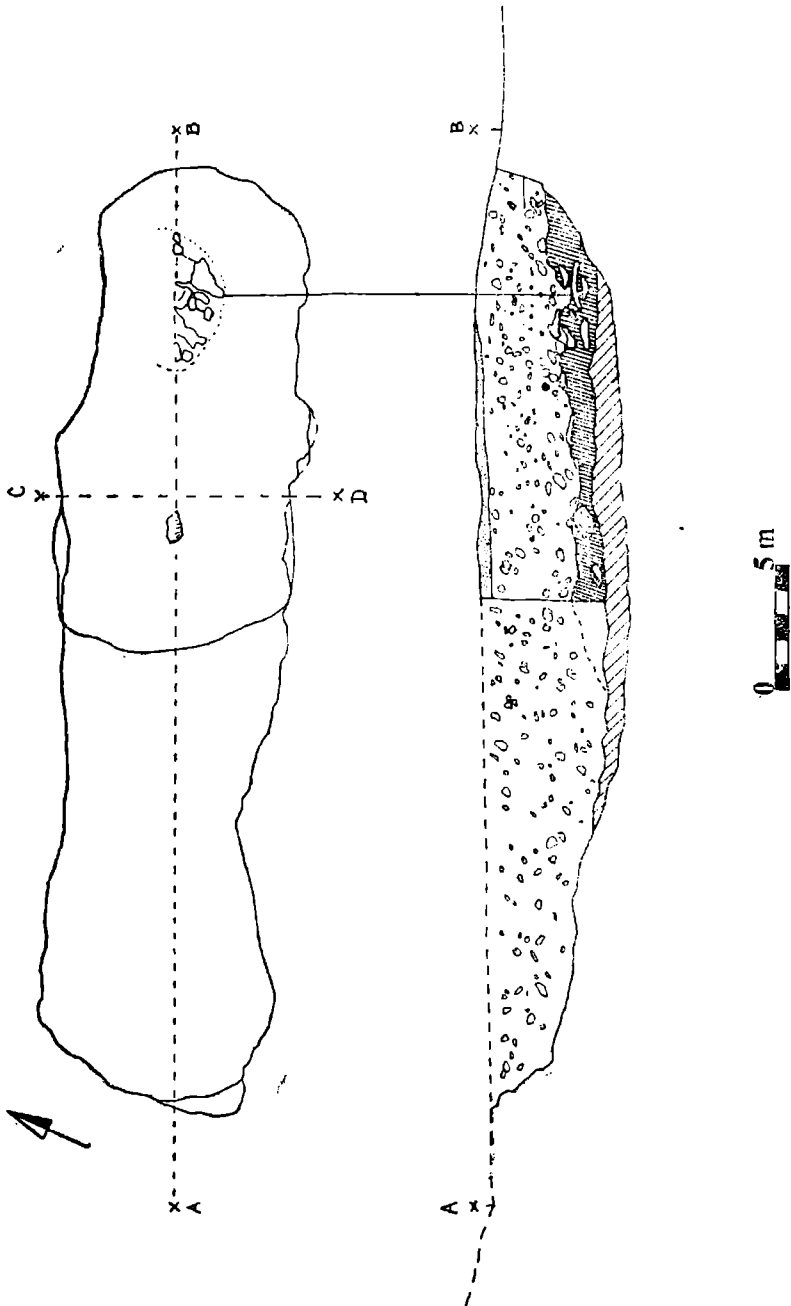

Fig. 6 Beregsurány-Barátságkert feature 8
 Fig. 6 Beregsurány-Barátságkert complexul 3

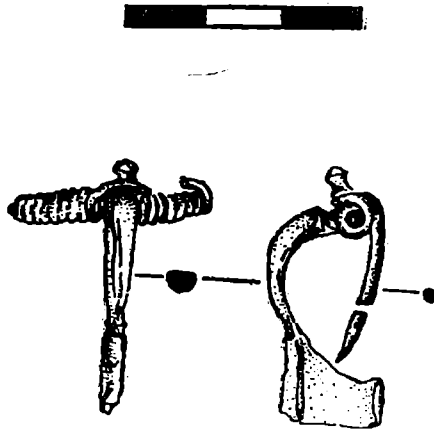

Fig. 7 Beregsurány-Barátságkert: fibula from feature 107 (drawing by Zsolt Benke)

Fig. 7 Beregsurány-Barátságkert: fibula din complexul 107 (desen de Zsolt Bekne)

0

3 cm

Fig. 8 Beregsurány-Barátságkert: fibula from feature 107 (photo by Péter Belánszky-Demkó)

Fig. 8. Beregsurány-Barátságkert: fibula din complexul 107 (fotografie de Peter Belánsky-Demkó)

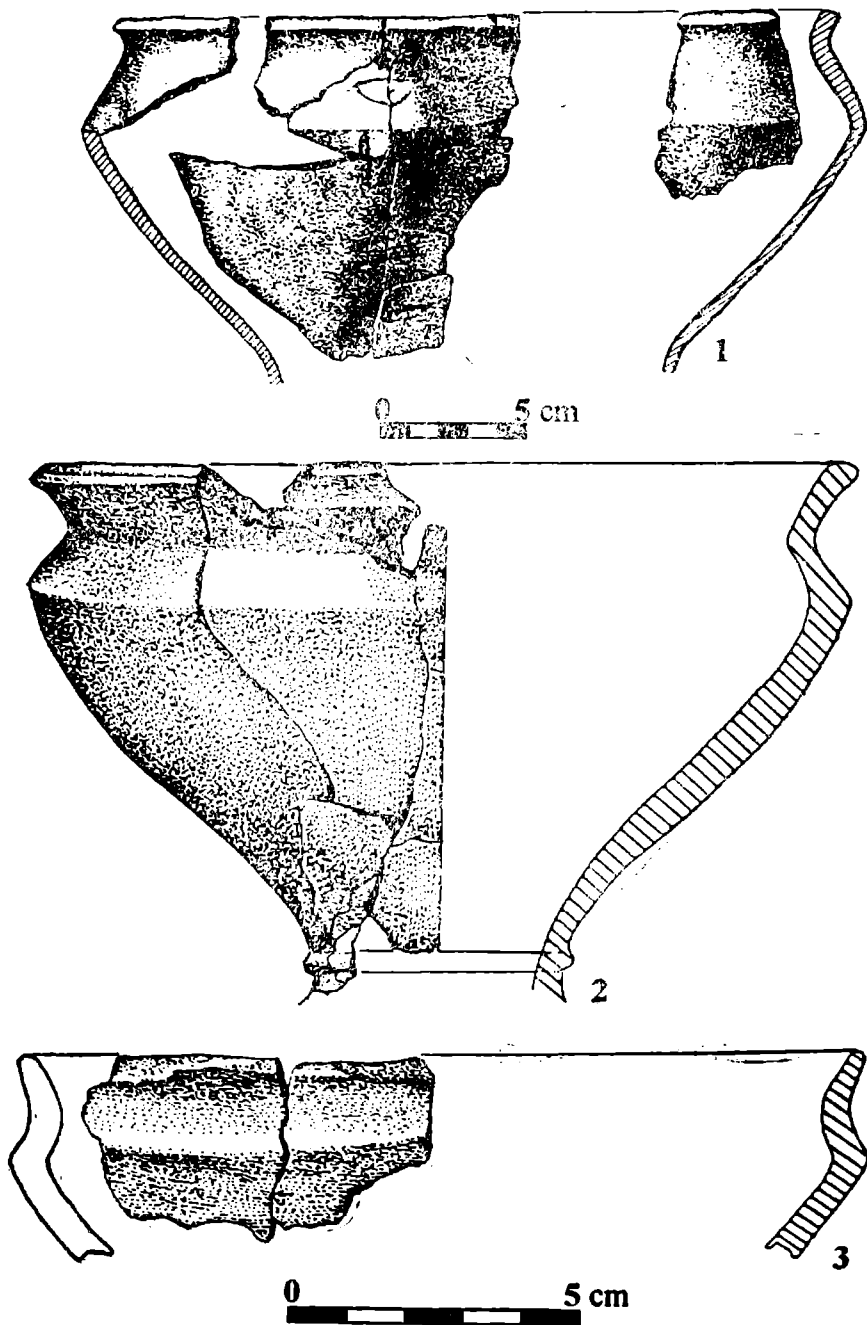

Fig. 9 Beregsurány-Barátságkert: 1: feature 36, 2—3: feature 6/d (drawing by József Király)
Fig. 9 Beregsurány-Barátságkert: 1. complexul 36; 2—3. complexul 6/d (desen de József Király)

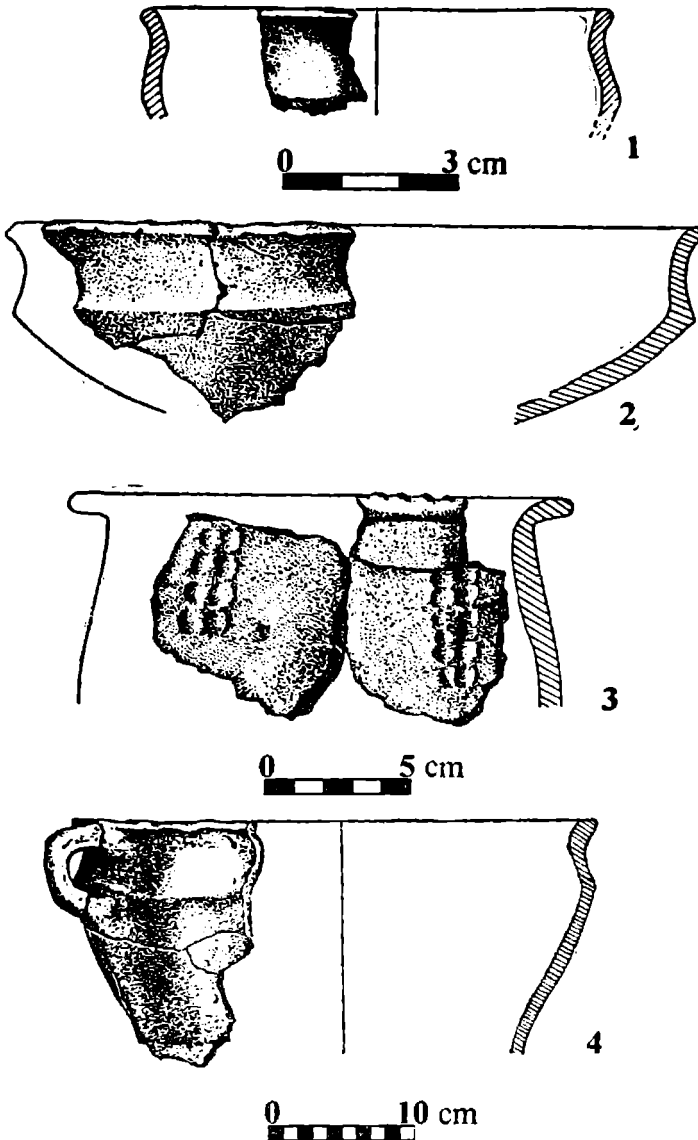

Fig. 10 Beregsurány-Barátságkert: 1: feature 36; 2–3: feature 12; 4: feature 107
(drawing by József Király)

Fig. 10 Beregsurány-Barátságkert: 1. complexul 36; 2–3. complexul 12; 4.
complexul 107 (desen de József Király)

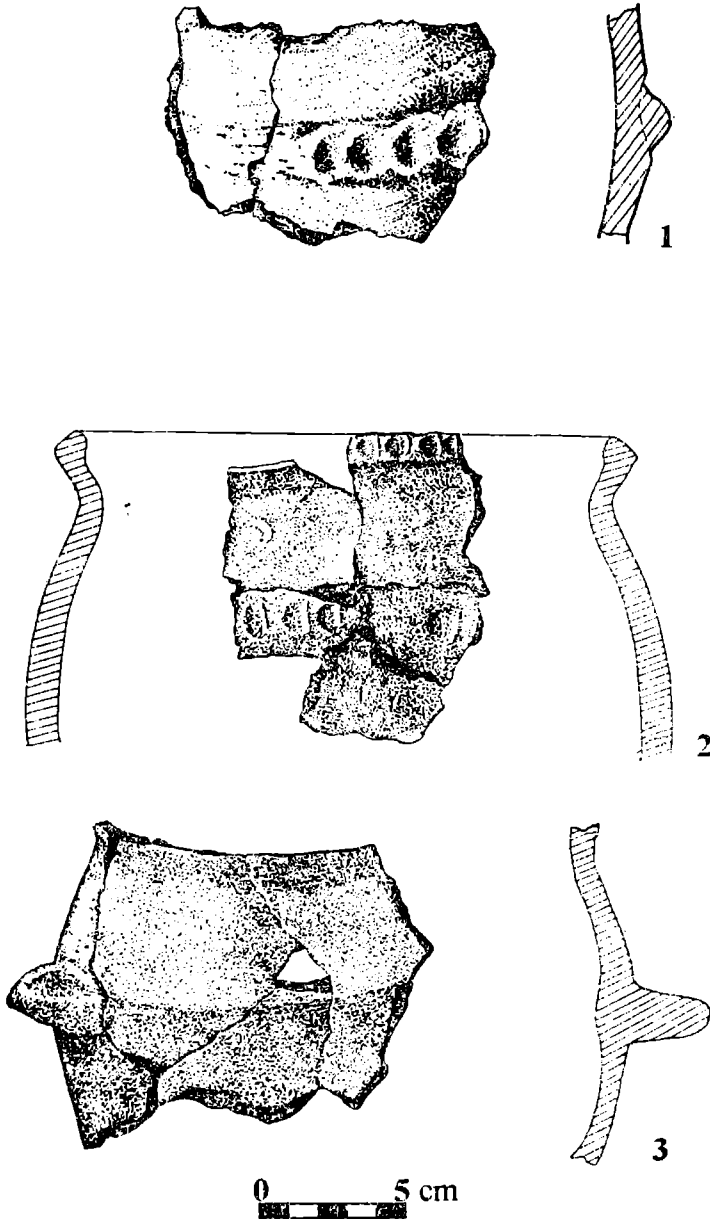

Fig. 11 Beregsurány-Barátságkert: 1: feature 150; 2—3: feature 205 (drawing by József Király)

Fig. 11 Beregsurány-Barátságkert: 1. complexul 150; 2—3. complexul 205 (desen de József Király)

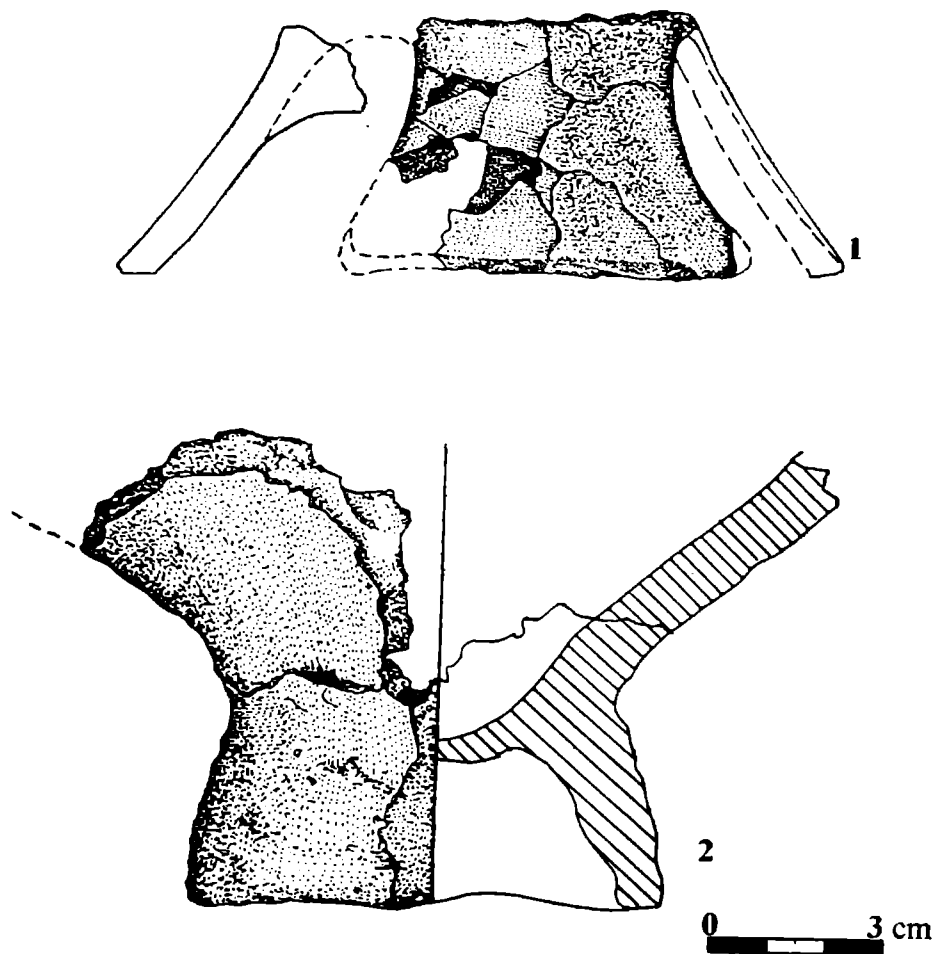

Fig. 12 Beregsurány-Barátságkert feature 12 (drawing by József Király)
Fig. 12 Beregsurány-Barátságkert: complexul 12 (desen de József Király)